

ՈՍՏԻԿԱՆԱՐԱՆ ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾՈՑ.

Բաժին հոգեւորական գործոց աշխատան ազգաց.

ՀԱՏԱՅ Բ. ԳՐԱՆԵՂԱՆ Ա (9 ՅՈՒԼԻՍԻ 1858) Թ. 110.

բոս հրամանի վեհապետ ինքնակալին.

ՅԱՂԱԳԻՍ ԿԱՌՈՒՑԱՆԵԼԻՈՅ ԻԹԼՈԴՈՍԻԱ ՔԱՂԱՔԻ
ԱՌԱՆՁԻՆՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ ՀԱՅՈՑ.

Իբնագրին ձեռամբ Տեառն Ոստիկանի Ներքին
գործոց գրեալ է. « Ինքնակալ Կայսրն հաճեցաւ
յակն արկանել. »

Ոստիկանն ներքին գործոց

Ձեռնագրեալ, Ս. ԼԱՆՍԿՕՅ.

Հաւաստեալ, Կոմս ՍԻՎԵՐՍ.

14 յուլիսի 1858, ի Փետրեմբեր :

ԱՂԱՅԻՆ ԴՊՐՈՑ ՅԵԱՄ

Օգոստոսի 17ին Նաչի ազգային դպրոցը մեծ յաջո-
ղութեամբ տարեկան բնութիւնները կատարել է,
ներկայութեամբ ազգային և տեղւոյն իշխանացը :
Ամենքն առնասարակ մեծապէս զոն են եղեր և
զարմացեր աշակերտաց ցուցուցած յառաջադիմու-
թեանը և վարժապետաց խնամոցն և ջանիցը վրայ :
Կրօնի և ուսմանց Ոստիկանն ալ իւր մեծ գոնութիւնը
յայտնելու համար հետեւեալ պատուաւոր վկայագիրը
դրկել է առ իւրաքանչիւր յարգելի վարժապետս, զոր
մեր ազգիւնս յախկին աշակերտն և բողոքակից Պ. Սողոմոն
Դրանխոյեան կնադորդէ մեզ, և զոր սիրով կնրա-
տարակեմք ի փառս և ի բաջալեր այն ազգասեր յար-
գելեաց, փափագելով որ իրենց գեղեցիկ օրինակը
վառէ նաև այլոց վարժապետաց եռանդը ինչպիսի
նաւոր նմանութիւն ազգասեր ջանից և փութոյ :

ԳՈՐԾԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆ ԿՐՈՆԻ ԵՒ ՀԱՍԱՐԱԿԱՅ ԳՊՐՈՒԹԵԱՆ
ԱՌ ՀՈԳԱՐԱՐՁՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԽՐԱՅԻՆՔԱՂԱՔԻՆ.

« Այս գործակալութեան պաշտօնեայն Տօքթօր Պ. Անտօն Վե-
լինի իրեն վկայութեամբը յայտ կրնէ քննելոյ տարւոյս Հա-
յոց վարժարանին երկրորդ վեցամսեայ, այսինքն՝ ամառային
քննութեան վախճանը ի խիստ գոնացուցիչ եղև. որով Գործա-
կալութիւնը ստոյգ ըլլալով որ այսպիսի բարի վախճան մը մի-
այն այն Հոգաբարձութեան անխոնջ խնամոց արգասիքն է, ուս-
տի մէկ կողմանէ բոլոր արդիւնքը յարգելու փափաքով՝ իւր
կատարեալ շնորհակալութիւնը կ'այտնէ այն Հոգաբարձու-
թեան, յօստալով որ այսուհետեւ ևս առանկալ ակտի ջանայ
այս ուսումնարանին արդի ժամանակին և պարագայից պա-
հանջած կանոնաւոր ընթացքն ալ տալ, որպէսզի արժանի ըլ-
լայ Տերութեան բարեբարութեանը և պատւոյն Հասարակու-
թեան՝ որոյ շաները իրեն ձեռքը յանձնել է. ուրիշ կողմանէ
ալ ասոր հետ դրկած հրովարտակներովը նոյնպէս իւր շնոր-

MINISTÈRE DE L'INTÉRIEUR.

Division des affaires religieuses des nations hétérodoxes.

IIe SECTION, Ier BUREAU (9 JUILLET 1858) N° 110.

Par ordre de S. M. l'Empereur.

POUR LA FONDATION DANS LA VILLE DE THÉODOSE
D'UNE ÉCOLE ARMÉNIENNE.

L'original porte, écrit de la main de M. le
ministre de l'Intérieur : « L'Empereur a daigné
examiner. »

Le Ministre de l'Intérieur,

Signé : S. LANSKOY.

Contre-signé : Comte SIVERS.

4 juillet 1858, à Saint-Petersbourg.

հակալութիւնը կմատուցանէ Պ. վարժապետաց նմին Վար-
ժարանի. ինչպէս՝ առ Գամինարն Խաչերես Գարագաշեան,
Յովհաննէս Գալստեան և առ Բիդարն Լուսիկ Սրմագաշեան՝
որ նոյնպէս այս բարի վախճանը ստանալու ջանք ըրել է, և
կիսնորքէ զՀոգաբարձութիւնը որ այս հրովարտակները իշխալ
անձանց ձեռքը տրուին :

ԱՌ ԽՈՐԻՆ Վ. ԽՈՐԻՍՈՒՈՒՆԻ.

Հետեւեալ նամակը իւրոյ կընծայեմք՝ ըստ խըն-
դրոյ առանկա նամակագրին՝ քան յողորատոր
գովեստից գովողին : Սրտի ազնիւ զգացմունքնե-
րը արժանի են որ յամենեցուն խրախուսուին :

Գերագոյնս Տէր,

Ներողալիս եղիք երեսասարկի մը որ քեզիս անձամբ Ձեզի ծանօթ
ըլլալու պատիւը չունի, բայց որդեալ յեղախաղախութենէ, որ դուք
արժանեցիք իրեն հոգւոյն մէջ, Ձեր Ազգասիրական յօղումներովը
Մասեաց Աղաւնոյ էջերուն մէջ, իրեն անհրաժեշտ պատճառներով
իւր պատճառաւոր յարգանքը Ձեզ նուիրել : Կարելի է արդեօք որ
մէկը կարդայ այն սխալեղանիւս տողերը, որով մեր նախնեաց
փառքը մեզի կ'յիշեցընեն, և ազգասիրութեան հագուով չտոյրի :

Կարելի է արդեօք որ Հայ մը Ձեր հաղթը կնարին վրայ երգում
սգաւոր Հայաստանին ողբեր լսէ, ու առ հարկի ցամաք աշուրներէն
դէպ ինքն ծնած աղի արտասուաց հեղեղով չղողի : Ո՞հ, Մա-
սեաց մուսային նախնական կնարը բաժնի որ Ձեր ձեռքն է, գոնէ
Մայր Հայաստանէն բաժնուած օտար եզերաց վրայ մնացած որդիս,
սա միաբարութիւնն ունիմք որ, մեր սիրելի Մօրը դեռ ողջ ըլլալուն
հաղթը լսելը Ձեզմէ կընդունիմք, և կուտամք սիրելի Ծնողէս
հետեւ մնալուն համար միայն, և ոչ քէ անմայր որք ըլլալուն
համար, ինչպէս իզուր ջանացին շատեր զմեզ համոզել : Օրհնելայ
այն ձայնը որ Ազգայնոց կ'արդայ « Մեր և Հայրենասիրութիւն, »
և կ'ըլլին օրհնեալ երբ ազգայնոց և օտարաց միաճանաչման կաղաղակէ
« ՕՐՀՆԱՅՈՐ ՍՐԵՐԸ ԶԷԳԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ » :

Ունինք գտնել սա միսիրաւորներ որ Սեւայի եզերաց վրայ բնակող օսարներ կան որ հանցան մեր անխառն ծագումը մեր կրօնից Մերոսիւնը, ու մեր նախնեաց փառքը, և ժամանակի անմահանշելի գեղով տառաւած օսար ախանց վրայ հեծող Հայոց բնաւորութեանը եղան ողբակից: Յոյս քաղոք է մեզ լսել մեր Միւրելոյն լուրերը: Երգեցէ՛ք առջ միշտ, Քննչո՛ր Խորխոռուցի, ինչ որ Մուսայոյ Ձեզ կազդէ: Եւ բարեհաճեցէ՛ք բնորոնել ինձմէ և իմ զգացմունքս ունեցող համագրեաց երախտալարս շնորհակալութեանց նուէրը:

Բարեպաշտն առ քիտ կաղաչեմ Ձեզ իմ անկեղծ երախտագիտութեան հաւատարմութիւնը Ձերսիրտսուն եղբոր Պերապաշտն Ամբրոսիոս վարդապետին իմ բազմեղանջ ուսուցչիս, ուսկից ուսման եւ բարոյականի աւանդ սկզբունքներս շանցի բոս կարի ապարդիւն չընել:

Խնդրելով որ Ձեր Մասնեաց պատուական տղերուն մէջ ինչ ինչ սալ այս առհասարակ գրութեանս, մնամ միշտ

Ձեր և ամեն անգին կենացը միշտ բարեմաղորտ

Ամենախոնարհ ծառայ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ Մ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ.

Կոստանդնուպոլիս 27 Սեպտեմբեր 1858:

ԱՐՇԱՆՈՒՍՈՅ 579 բուն իմացանք որ Աղանոյն Տէր և Աղա բառերուն գործածութեանը վրայ հրատարակած ազգային լեզուագիտական հատուածին դէմ յօդուած մը տպուեր է Մեղու ըսւած կիսամտեայ հանդիսին մէջ խաղաղասնորսին Աղա այլազգի բառին:

Արշալուսոյ ազգասէր և հայագետ խմբագրապետը՝ մեր լեզուին անխառն յստակութեանը վրայ ունեցած ամենագովելին ախանձէն շարժած՝ վերոյիշեալ բուն մէջը նոյն յօդուածին պատասխանը տուած է: Մեր առաջարկութեանը իրեն պէս բանիրուն պաշտպան և ջատագով ունենալով, աւելորդ կ'ամարիմք առ այժմ մեր կողմանէ ամենայն խորհրդածութիւն. մանաւանդ այ որ խնդրեամբ կ'տեսնեմք որ ամենայն անկողմնասէր և մտացի Հայք և հայագետ եւրոպացիք՝ մեր առաջարկութեան իրաւացի փաստերուն խելամուտեղան և նախապաշարումը մեկդի դնելով սկսան ի գործ ածել զայն իրենց գրութեանցը մէջ: — Ահաւասիկ Արշալուսոյ պատուական պատասխանը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ԽՕՍԻ

«Տէր և Աղա բառից գործածութեանը վրայօք.

«Արշալուսոյ 574 բունովը, մեր յարգոյ ընդդէմը աջաց առջեւ դիրք պատուական յօդուած մը, զոր Մասնեաց Աղանին հրատարակած էր ապրիլի ամսատետրին մէջ իմասին գործածութեան Տէր բառին:

«Թեպետ նոյն առիթ, բանի մը խօսքով, մեր կար-

ծիրը ջլատեցինք այս խնդրոյն վրայօք, սակայն չէր կրնար տարակոյս մը ըլլալ թէ մեր կողմանէ խիստ գոն էմք որ Աղա այլազգի բառին գործածութիւնը բոլորովին խախտուելով, անոր փոխարէն մեր ազգային Տէր բառը և հայացեալ Պարոն բառը գործածուին: Քանզի նոյն յօդուածը հրատարակելէն էտէն, սկսանք աշխատիլ, ըստ մեր տկար կարեաց, Տէր պատուական բառը՝ Աղա բառին տեղ գործածելով միշտ, ազգասէր հասարակութեան ականջին ընտելացցնել այս ձայնը, որ թեպետ առջի բերանը կերպիս մը խորք կերէի, և այս ալ բնականէ, ըստ որում զարեթի իմեր հաստատեալ սովորութիւնը անհնար է որ մեկեմիմեկ վերնայ, սակայն երէ ազգասիրաց և գրագիտաց գործակցութիւնը, նա մանաւանդ ազգային հոգեւորական և աշխարհական պաշտօնարանաց օգնութիւնը ամենայն զգուշութեամբ ի գործ դրուէր: Ըլլայ, տարակոյս չկայ որ նախ՝ նամակագրութեանց և ուրիշ պաշտօնական գրութեանց մէջ գործածուելով, սակաւաւ ժամանակին հզօր օժանդակութեամբ, խօսակցութեանց մէջ ևս կընդունուի այս բարի սովորութիւնը. փոխանակ խորք գալու մէջ ականջին, խիստ գեղեցիկ և ազնիւ պիտի գտնեմք զՏէր բառը, և աղա բառին գործածութիւնը բոլորովին պիտի մերժուի. ինչպէս Հայաստանի մէկ մասին մէջ և Հնդկաստանի Հայ բնակչաց մէջ չգործածուիր այս օտարազգի մակդիրը:

«Յայտնի է որ ժամանակէ մը իմեր մեծ և պզտիկ ամեն ուսումնասէրները, ձեռքերնէն էկածին ջափ, գուն կգործեն թէ խօսակցութեան և թէ գրութեանց մէջ մարութ աշխարհաբար լեզու մը գործածել, առանց օտար բառեր խառնելու: Ուստի Մասնեաց Աղանոյն առաջարկութիւնը և մեր բախանձանքն ալ ուրիշ բան մը չէ, բայց միայն բոլոր ազգասիրաց և ուսումնասիրաց՝ ըստ այսմ մասին ունեցած բողմանաց գործադրութեանը նպատատմատոյց ըլլալ:

Կոստանդնուպոլսոյ Մեղու անուն կիսամտեայ պատուական հանդեսը, յունիսի 15 տետրակին մէջ յօդուած մը կ'հրատարակէ այս խնդրոյն վրայօք, և բանի մը կարծեցեալ դժուարութիւններ յառաջ բերելով, կըմերժէ Տէր բառին գործածութիւնը Աղա բառին տեղ:

«Այս դժուարութիւնները, ըստ մեր կարծեաց, հիմնաւոր չեն. ուստի յիշարին է մեզ հերքել զանոնք հաստատուն փաստերով: Նախ՝ կըսէ թէ Տէր պատուականը եկեղեցականաց յատկացեալ ըլլալով, անոնց հետ գրեթէ կռուիլ հարկ պիտի ըլլայ: Բայց մենք կ'պատասխանեմք թէ Տէր մակդիրը մեր մէջը միայն քանանայից յատկացեալ է և ոչ բոլոր եկեղեցականաց: Եւ որովհետեւ քանանայր աշխարհականներէն